

КИЧИК БИЗНЕС СУБЪЕКТЛАРИНИ МОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ АЙРИМ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ

Ашуров Муҳаммаджон Муродович

НамМТИ таянч докторанти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8063208>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 15-June 2023 yil

Ma'qullandi: 18-June 2023 yil

Nashr qilindi: 21-June 2023 yil

KEY WORDS

валюта курси, девальвация,
давлат бюджети, инфляция,
кичик бизнес, кредит,
кафолатлаш жамғармаси

ABSTRACT

Ушбу илмий мақолада Ўзбекистон иқтисодиётидаги таркибий ўзгаришларни чуқурлаштириш шароитида кичик бизнес субъектлари фаолиятини молиялаштиришнинг методологик ва амалий жиҳатлари тадқиқ қилинган ва уни такомиллаштиришга қаратилган илмий таклифлар ишлаб чиқилган. Муаллиф кичик бизнес субъектлари фаолиятини молиялаштиришни такомиллаштириш мақсадида уларнинг импорт тўлови билан боғлиқ бўлган харажатларни камайтириш таклиф қилинган.

Ўзбекистон Республикасида амалга оширилаётган иқтисодий ислохотларнинг ҳозирги босқичи кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш, унга кенг иқтисодий эркинлик бериш билан тавсифланади. Шу жиҳатдан ҳам, ҳозирги кунда республикада кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришга алоҳида эътибор берилмоқда. Чунки, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасини ривожлантириш масаласига давлатимиз иқтисодий сиёсатининг стратегик вазифаси сифатида қаралмоқда. Мустақилликка эришилгандан сўнг иқтисодиёт соҳаларида хўжалик юретишнинг акциядорлик жамиятлари, кўшма корхоналар, хусусий корхоналар каби турлари фаолият юритмоқда. Жаҳон тажрибаси шуни кўрсатмоқдаки, кичик бизнес субъектлари бошқа турдаги корхоналарга нисбатан бозорга қисқа муддат ичида мослаша олади, меҳнатни ташкил этиш, янги техника ва технологияни ишлаб чиқаришга жорий этиш, янги ишлаб чиқариш қувватларини барпо этиб ундан самарали фойдаланиш имкониятларини бошқаларга нисбатан тезда рўёбга чиқаради. Республикада иқтисодиётни модернизациялаш шароитида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Чунки кичик бизнес иқтисодиётнинг тез ўзгариб турадиган бозор талабларига жавоб беришни таъминлайдиган замонавий тузилмаларни шакллантиришда, янги иш ўринларини ташкил қилишда ва аҳоли пул даромадларини оширишда муҳим ўрин эгаллайди. Иқтисодиётни ривожлантиришнинг ҳозирги шароитида мамлакатимизда кичик бизнес субъектлари фаолияти ривожини учун қулай тадбиркорлик муҳитини яратиш ва уни ривожлантиришни

рағбатлантириш бўйича катта ишлар амалга оширилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Қонунлари, мамлакатимиз Президенти Фармонлари ва Вазирлар Маҳкамасининг кичик бизнес субъектлари фаолиятини ривожлантиришга оид қарорлари ҳамда бошқа меъёрий ҳужжатлар орқали ушбу жараёни ривожлантириш концепциялари ишлаб чиқилиб, ҳаётга татбиқ этилмоқда.

2.Мавзуга оид адабиётлар таҳлили

Мамутнинг (2019) хулосасига кўра, кичик бизнес субъектларини микрокредитлаш амалиётини ривожлантириш учун банклар ва нобанк кредит ташкилотларининг микрокредит операциялари Марказий банк томонидан назорат қилинмаслиги керак. Нобель мукофотининг соҳиби, М.Юнуснинг хулосасига кўра, энди иш бошлаётган кичик бизнес субъектларини кредитлашда асосий эътибор кредитлашнинг ижтимоий самарасига қаратилиши керак. Тадбиркорлик субъектларининг молиявий имкониятлари кенгайгандан сўнг, улар бозор ставкаларида бериладиган кредитларга бўлган талабнинг ошишига сабабчи бўлишади (Юнус, 2010). Ф.Аллен ва Д.Гейл кичик ва ўрта бизнес субъектлари фаолиятини молиялаштиришнинг икки тизими – банклар фаолиятига асосланган тизим ва молия бозорларига асосланган тизимнинг мавжудлигини эътироф этишади ва бунда биринчи тизимнинг нисбатан муҳим аҳамият касб этишини таъкидлашади (Аллен ва Гейл, 2000). Фикримизча, Ф.Аллен ва Д.Гейлнинг мазкур хулосаси ўтиш иқтисодиёти мамлакатлари учун муҳим амалий аҳамият касб этади. Бунинг сабаби шундаки, биринчидан, мазкур мамлакатларда кичик бизнесни кредитлаш тизимида тижорат банклари етакчи мавқега эга; иккинчидан, кичик бизнес субъектлари учун қимматли қоғозлар бозори орқали ресурслар жалб қилиш имконияти мавжуд эмас. Шанел-Рейно ва Блуанинг (2001) хулосасига кўра, кичик ва ўрта корхоналарнинг йирик корхоналар билан алоқаларини яхши йўлга қўйилиши уларнинг тижорат банклари кредитларидан фойдаланиш имкониятини оширади. Чунки, йирик корхоналар кичик ва ўрта корхоналар билан ишбилармонлик муносабатларига киришишдан олдин уларнинг бозор талабларига жавоб бера олишини таҳлил қилади. Шунингдек, йирик корхона ҳамкори бўлган кичик ва ўрта корхоналарнинг ҳолатини доимий равишда назорат қилади. Ж.Шанел-Рейно ва Э.Блуанинг мазкур илмий хулосаси тараққий этган мамлакатлар тажрибасининг таҳлилига асосланган ва шу жиҳатдан ишончли ҳисобланади. Улар томонидан амалга оширилган тадқиқотлар аниқ маълумотлар таҳлилига асосланган бўлиб, йирик бизнеснинг кичик ва ўрта бизнес субъектлари фаолиятини ривожланишида муҳим роль ўйнашини асослашга хизмат қилади.

3.Тадқиқот методологияси

Тадқиқот жараёнида кичик бизнес субъектларини молиялаштириш шакллари қиёсий ва танқидий таҳлил қилинган ва молиялаштириш манбалари ва олинадиган даромадларнинг реал қийматини миллий валютанинг девальвацияси таъсирида пасайишига алоҳида эътибор қаратилган. Таҳлил жараёнида маълумотларни статистик гуруҳлаш, қиёсий ва трендли таҳлил усулларида фойдаланилган.

4.Таҳлил ва натижалар

Кичик бизнесни ривожлантириш Ўзбекистон иқтисодиётини барқарор ривожлантиришнинг зарурий шартларидан биридир. Айни вақтда, кичик бизнес субъектлари фаолиятини янада ривожлантириш, унинг мамлакатни ижтимоий-

иқтисодий ривожлантиришдаги ўрни ва аҳамиятини янада ошириш улар фаолиятини молиялаштириш тизимини такомиллаштириш заруратини юзага келтиради. Шу ўринда эътироф этиш жоизки, дунё иқтисодчи олимлари томонидан турли даврларда кичик бизнес субъектлари фаолиятини молиялаштириш амалиётини такомиллаштиришга қаратилган.

1-жадвал

Ривожланган давлатлар иқтисодиётида кичик бизнес субъектларининг улуши

т/р	Мамлакатлар	Кичик корхоналар сони		Кичик корхоналар улуши, фоизда	
		минг бирликда	хар 1000 киши хисобига	Умумий банд бўлганлар сонига нисбатан	ЯИМ га нисбатан
1	Буюк Британия	2930	46	49	50-53
2	Германия	2290	37	46	50-52
3	Италия	3920	68	73	57-60
4	Франция	1980	35	54	55-62
5	АҚШ	7300	26	54	50-52
6	Япония	6460	39,5	78	52-55
7	Россия	844	5,65	9,6	10-11

Таҳлил маълумотларидан кўришиб турибдики, иш билан банд бўлганларнинг сони Япония ва Италияда салмоқли ўринга эга. 50 фоиз ва ундан ортиқ иш билан банд бўлганлар сони эса Франция ва АҚШ давлатлари ҳиссасига тўғри келади. Бу ҳолат мазкур давлатларда кичик бизнес субъектларини ривожлантирилишига ва қўллаб-қувватланишига давлат томонидан катта эътибор қаратилмоқда. Ўзбекистон Республикасида ҳам кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш масалаларига давлат миқёсида аҳамият бериб келинмоқда.

5.Хулоса ва таклифлар

Миллий валютанинг мувозанатлашган курсини аниқлаш ва уни белгиланган валюта йўлакчаси доирасида тебранишини таъминлаш кичик бизнес субъектларининг ташқи иқтисодий фаолиятини ривожлантириш имконини беради. Шунингдек, кичик бизнес субъектларини тижорат банклари томонидан кредитлаш самарадорлигини ошириш хусусидаги таклифимизнинг амалиётга татбиқи уларни кредитлаш ҳажмини сезиларли даражада ошириш имконини беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. – Т.: Ўзбекистон, 2017. – 9-бет.
2. Мамут М.В. Микрофинансирование: новые возможности финансово-кредитной системы// Банковское дело. – Москва, 2009. - №
3. Zarova, E. V., & Tursunov, B. O. (2019). Regional features of industrial production dynamics in the research of textile enterprises financial security in Uzbekistan. *Vlakna a textil*, 28(1), 108-115.
4. Allen F., Gale D. Comparing Financial Sestems. – Cambridge, Mass: MIT Press, 2000. – P. 42.
5. Chanel-Reynaud G., Bloy E. La Banque et le risqué PME. – Presses Universitaires de Lyon, 2001. – P. 39-40.
6. МакНотон Д. Банковские учреждения в развивающихся странах. Том 1. Пер. с англ.- Вашингтон Д.С.: ИЭР, 1994. – С. 123-124.

7. Zarova, E. V., & Tursunov, B. O. (2019). Regional features of industrial production dynamics in the research of textile enterprises financial security in Uzbekistan. *Vlakna a textil*, 28(1), 108-115.
8. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни янада ривожлантириш учун қулай ишбилармонлик муҳитини шакллантиришга доир қўшимча чоратадбирлар тўғрисида. Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармони//Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – Тошкент, 2011. - №34-35 (482-483). - 5-7-б.

